

A Piarista Központi Könyvtár ősnymtatványainak és antikváinak feltárási munkálatai

A csaknem háromszáz éves pesti rendház könyvtára, akár más, nagy múltú egyházi gyűjtemény, sok régi, ritka nyomtatvánnyal rendelkezik. Állománya az idők folyamán sok változáson ment keresztül, s módszeres feltárása viszonylag későn, a 20. században kezdődött.

A könyvtár története Koltai András írásaiból ismerhető meg. Egy 1918-as tartományfőnöki rendelkezés előírta, hogy a vidéki rendházak muzeális értékű anyagát a budapesti székházba kell szállítani, rendezni és hozzáférhetővé tenni. A háború és Trianon miatt nehezen végrehajtható terv csak korlátozottan valósulhatott meg, mégis a húszas, harmincas években Friedreich Endre könyvtáros (+1952) több vidéki rendházból, így pl. Magyaróvárról, Tatáról, Kecskemétről, Vácról jelentős mennyiségű muzeális dokumentumot szállított a pesti központba, ahol a régi magyarországi nyomtatványokról az 1940-es években gépirásos jegyzékek sorát állította össze. A cédulakatalógus összeállításához Weiner Ferenc (+1971) kezdett hozzá az ötvenes években, majd az OSZK-ból Borsa Gedeon vette leltárba az akkor feltalálható ősnymtatványokat. (Ezekből 1970-ben 56-ot ismert az országos ősnymtatványkatalógus, a CIH).

A hetvenes években László Mihály könyvtáros (+1989) kiválogatta és elkülönítette az 1601 előtti (vagy csonkaságuk miatt annak vélt) nyomtatványokat, majd

[1.] kép

az OSZK úrlapjain rögzítette azok legfontosabb adatait. A 80-as években ugyanis az OSZK meghirdette az országos antikva-programot, célul tűzve ki az egyes gyűjtemények legrégibb anyagának egységes szempontok szerinti, a példányok egyedi sajátosságait is figyelembe vevő feltá-

rását (pl.: teljesség/hiányok, kötés, tulajdonosi és más bejegyzések, illusztrációk). Ehhez a munkához csatlakoztam 2002-ben, Vásárhelyi Judit megbízásából, Kállay Emil atya engedélyével.

Az első évben sikerült a korábbiakkal együtt 61 inkunábulumot azonosítanunk, köztük a könyvtár legrégibb ősnymtatványát, az impresszum nélküli strassburgi Bibliát (c. 1468/1470, GW 4208 Anm. 2), melyből az országban ez volt az első ismert példány s így még nincs CIH-száma. (Az ősnymtatványokról összefoglalás jelent meg a Borsa Gedeon köszöntésére készült Fata libelli című kötetben, 2003-ban.)

A későbbiekben további ősnymtatványokra találtunk. Legutóbb a kecskeméti rendházból származó, nagyrészt csonka antikvák között sikerült Szent Tamás Catena aureájának egy 1482-ben Velencében megjelent kiadását (CIH 3232) azonosítanunk. Ez az országban a harmadik ismert példány. Ezzel együtt ma a Piarista Központi Könyvtár 64 ősnymtatvány tulajdonosának mondhatja magát.

A 16. századból mintegy 800 kötetben kb. 950 nyomtatvány várt részletes feltá-

rásra az elmúlt években. A munkát nehezítette, hogy rendkívül sok a címlap nélküli, gyakran elől, hátul csonka példány. Emellett hiányoztak a meghatározáshoz szükséges kézikönyvek, és az első években az internetes adatbázisok használatára sem volt lehetőség. Ebben később sok esetben Péterffy Alexandra segítségével jutottunk eredményre, de digitalizált példányok hiányában maradtak még megoldatlan felvételek.

A részletes feltárás néhány olyan érdekességet eredményezett, amely nem maradhatott rejtve egy katalógusban. Ilyen Erhard Etzlaub mindeddig ismeretlen falinaptár-töredéke, amely egy 1513-as párizsi kiadvány kötéstáblájába volt ragasztva. Erről Velencei Katalin alapos tanulmányban állapította meg, hogy azt 1517-re nyomtatta Adam Dyon Nürnbergben. (Lásd a P. Vásárhelyi Judit tiszteletére 2010-ben megjelent kötetben.)

A kéziratos bejegyzések közül megemlítjük azt a középkori Minnelied-töredéket, amelynek első részét korábban Vizkelety András ismertette. A hetvenes években restaurált kötetből előkerült a második rész is, erről a könyvtárban CD készült. Magyar nyelvű népi imádság eddig nem ismert változatát jegyezték be egy latin nyelvű kötetbe a 18. században. Erre Erdélyi Zsuzsanna figyelmét hívtuk fel, aki a 60 éves Barna Gábor tiszteletére megjelent tanulmánykötetben ismertette.

A possessorok olvasatában nélkülözhetetlen volt Koltai András levéltárosunk segítsége. Ősnyomtatványaink nagy része olyan piarista atyák hagyatékából került a könyvtárba, mint Koppi Károly, Szepesi

Imre és Szentgyörgyi András. De került hozzánk Sátoraljaújhelyről három kötet I. Rákóczi György tulajdonából is. Legújabbán pedig Oláh Miklós könyvtárának egy darabja került elő Aranyszájú Szent János és Origenész egy-egy munkájával. A gróf Thurzó György nádor 1611-es bejegyzését is tartalmazó kötet, később a Debreceni rendházba került. (Magyar Könyvszemle 2013/4. sz.)

Az állomány összetételéről csak annyit mondhatunk, hogy szinte minden tudományágat képvisel, többségében latin vagy német nyelven, de feldolgoztuk a korszakba eső, kisebb számú magyar nyelvű vagy a történelmi Magyarország területén megjelent nyomtatványokat is. Közülük kiemeljük az országban unikumnak tekinthető Török császárok krónikáját (c. 1597/99; RMNY 842). Az állomány jelentős része restaurálásra szorul.

A feltárt, immár ezer fölötti leírás gépírásos lapokon, kötéslevonatokkal együtt a jelzetek rendjébe sorolva áll jelenleg 10 dossziéba fűzve. A többszemponútú keresést a megkezdett számítógépes feldolgozás fogja segíteni. Az ősnyomtatványok leírásai (rövidített példányadatokkal) a könyvtár online katalógusában és a MOKKA-R-ben már kereshetők.

Felmerült, hogy a mielőbbi közzététel érdekében – az eredeti tervtől eltérően – célszerű lenne az ősnyomtatványok katalógusát külön kiadni. Jelenleg ennek előkészítésén dolgozunk. Ehhez köszönettel vettük Rozsondai Marianne szíves segítségét a történelmi kötések leírásánál.

*Klinda Mária
Piarista Központi Könyvtár*

Képgjegyzék

[1.] Fridolin, Stephan: Schatzbehalter. Nürnberg : Koberger, 1491 (INC20)